

УДК 811.161.2'27.373

ДОПИС У СОЦМЕРЕЖІ ЯК МОВЛЕННЕВИЙ ЖАНР ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Нерян С.О., викладач кафедри періодичної преси
Одеський національний університету імені І.І. Мечникова

Статтю присвячено дослідженню допису як мовленнєвого жанру соціальної мережі, що презентує авторську позицію в публічному віртуальному просторі. Схарактеризовано поняття Інтернет-дискурсу в лінгвопрагматичному аспекті з оперттям на положення теорії мовленнєвих жанрів. Визначено жанрову специфіку Інтернет-комунікації та проаналізовано допис як жанр спілкування в соціальних мережах. Дослідження здійснено на матеріалі дописів в українському сегменті соцмережі Facebook.

Ключові слова: *Інтернет-дискурс, віртуальна комунікація, соціальна мережа, мовленнєвий жанр, гіпержанр, типологія, допис.*

Статья посвящена исследованию поста как речевого жанра социальной сети, который представляет авторскую позицию в публичном виртуальном пространстве. Охарактеризовано понятие Интернет-дискурса в лингвопрагматическом аспекте в свете основных положений теории речевых жанров. Определена жанровая специфика Интернет-коммуникации и проанализирован пост как жанр общения в социальных сетях. Исследование осуществлено на материале публикаций в украинском сегменте соцсети Facebook.

Ключевые слова: *Интернет-дискурс, виртуальная коммуникация, социальная сеть, речевой жанр, гипержанр, типология, пост.*

NERIAN S.O. DOCUMENT IN THE SOCIAL NETWORK AS A SPEECH GENRE INTERNET COMMUNICATIONS

The article is devoted to the study of the post as a speech genre of the social network, presenting the author's position in the public virtual space. The purpose of the article is to determine the post in the social network as a speech genre of public discourse and to distinguish its genre parameters, which envisaged the analysis of the texts of the writings, their qualification and the selection of the main genre-forming features.

The object of research is public discourse, presented in social network Facebook; subject – posts in the specified social network known public persons. It is determined that the posts are an operative reaction to events in society and the expression of opinions of a public person with the formulation of his own attitude to the situation described. The texts of this genre are the basis for the creation of journalistic materials, which are regarded as authoritative sources of information and representatives of the official position of a public figure.

The concept of Internet discourse in the linguistic and pragmatic aspect with the support on the position of the theory of speech genres is described. The genre specificity of Internet communication is determined and the post is analyzed as a communication genre in social networks. It is proved that social networks as hypergenre represent a ramified system of speech genres, among which a special place belongs to supplements.

The determining characteristics of the reports are: subjectivity, argumentation, suggestibility, style syncretism with the domination of journalism. The research was carried out on the material of the posts in the Ukrainian segment of social network Facebook.

Key words: *Internet discourse, virtual communication, social network, speech genre, hypergenre, typology, post.*

Актуальність теми дослідження зумовлена активним розвитком Інтернет-комунікації та важливістю лінгвопрагматичного аспекту спілкування в соціальних мережах. Соцмережі виконують функцію інформування, спілкування і впливу, які раніше були основними для засобів масової комунікації, що уможливує їх уналежнення до засобів мас-медійної комунікації. Наявність сторінки в соцмережі стає необхідною умовою просування торгової марки, бренду або іміджевої інформації, зокрема й засобом формування і підтримання індивідуальних іміджевих характеристик. Відомі публічні особи використовують соціальні мережі з метою оприлюднення власної позиції щодо актуальних подій і проблемних питань, виставляючи на сторінках дописи – розгорнуті

тексти монологічного характеру, присвячені певній темі. Дописи є оперативною реакцією на події в суспільстві і вираженням думок публічної особи з формулюванням власного ставлення до описаної ситуації. Тексти цього жанру стають підґрунтям для створення журналістських матеріалів, де потрактовуються як авторитетні джерела інформації й репрезентанти офіційної позиції публічної особи. Зважаючи на це, жанр трансформується від репліки-реакції приватної особи до публічної заяви, одночасно набуваючи ознак різних жанрів. Синкретичний характер жанру допису, нечіткість його меж і складність визначення, а також активне використання в публічному дискурсі потребують ґрунтовного вивчення і підтверджують актуальність нашого дослідження.

Дослідження мовних особливостей Інтернет-комунікації і загалом Інтернет-дискурсу мають певні традиції в зарубіжному (Н. Асмус, Н. Ахренова, Л. Іванов, Д. Кристал, О. Лутовінова, М. Сидорова, Л. Щипіцина та ін.) й українському (О. Горошко, Л. Компанцева, О. Тищенко, С. Чемеркін та ін.) мовознавстві. Переважно в центрі уваги науковців постають проблеми термінології, комп'ютерної лексикографії, корпусної лінгвістики, а питання комунікації в просторі соціальних мереж мають поодинокі висвітлення. Проблема визначення жанрів Інтернет-дискурсу ставала предметом дослідження в наукових розвідках Н. Ахренової, О. Горошко, Л. Капанадзе, Л. Компанцевої, М. Ульянової, Л. Щипіцина та ін. Вибір для аналізу лінгвопрагматичного аспекту, зокрема розгляд спілкування в соцмережах у жанрологічному аспекті, потребує залучення теоретичних праць із мовленнєвих жанрів, започаткованих М. Бахтінім і обґрунтованих у роботах Ф. Бацевича, А. Вежбицької, В. Дементьєва, К. Седова, Т. Шмельової та ін. Визначаючи допис як мовленнєвий жанр мережевого спілкування, ми спираємося на концепцію жанру як вияву дискурсивної діяльності людини, для якого характерні відповідна тема, композиція, мовні особливості і належність до інституційного спілкування.

Мета статті – визначити допис у соцмережі як мовленнєвий жанр публічного дискурсу і виокремити його жанротвірні параметри, що передбачало проведення аналізу текстів дописів, їхню кваліфікацію та виокремлення основних жанроутворювальних ознак.

Об'єктом дослідження є публічний дискурс, представлений у соцмережі Facebook; предметом – дописи в зазначеній соцмережі відомих публічних осіб, зокрема С. Жадана, О. Забужко, П. Порошенка, О. Герасим'юк та ін.

Поняття мовленнєвого жанру вперше було обґрунтовано в межах концепції М. Бахтіна, який сформулював таку дефініцію: мовленнєвий жанр – це «сталі типи тексту, об'єднані єдиною комунікативною функцією, а також подібними композиційними та стилістичними ознаками» [3, с. 428–470]. Типовість та універсальність жанру комунікативної взаємодії зумовлює його поширення в різних сферах спілкування, зокрема й віртуального. Сучасні дослідники уточнили визначення і запропонували різноманітні типології мовленнєвих жанрів, що здебільшого ґрунтуються на кореляції жанрів із типами дискурсів і виокремленні жанрових різновидів як виявів дискурсивних практик (М. Алефіренко, Ф. Бацевич, К. Седов, Т. Шмельова та ін.).

Інтернет-дискурс як віртуальний простір подання інформації та її обміну в останні роки став і засобом інтерактивного спілкування: учасники комунікативної взаємодії розділені у просторі, але наближені в часі, тому комунікація відбувається в режимі реального часу. Н.Г. Асмус зазначає, що новий тип дискурсу – віртуальний – «становить сукупність різноманітних (за тематикою, стилем, композицією набору мовних характеристик) текстів, що поєднують фрагменти різних дискурсів – банківського, політичного, наукового, юридичного, рекламного і побутового, – і дозволяють здійснювати комбінування різної інформації (візуальної, аудіальної, інтерактивної)» [1, с. 176]. Подібні форми спілкування не є новими для сучасних технологій: телефонне спілкування або спілкування в режимі відеоконференції (за допомогою програми Skype) також дає можливість подолати відстань і розмовляти безпосередньо зі співрозмовником у режимі реального часу. О. Тищенко зазначає, що інтернет-дискурс виконує як комунікативну, так і організаційну функції [5, с. 35]. Однак ці різновиди комунікативної взаємодії не завжди є зручними для тих комунікантів, хто не має можливості вчасно відповідати або приділити достатньо часу для розмови. За таких умов у вищезазначених формах спілкування використовуються текстові повідомлення, відповіді на які не передбачають миттєвої реакції, а можуть бути дистанційовані в часі. У телефонному режимі це смс-повідомлення, а в онлайн-режимі – текстові повідомлення. Недоліком цих різновидів комунікації є неможливість представлення розгорнутих, великих за обсягом текстів, а також – найважливіше – вони мають чітко визначену адресацію та скеровані виключно на одного отримувача. Обидві форми є діалогічними, оскільки повідомлення – текстове, звукове, візуальне – адресоване конкретній людині, яка і дає відповідь. Масова адресація в таких випадках неможлива, винятком є колективний адресат, якого мовець може зазначити в повідомленні, проте в цьому разі комунікація все одно здійснюється за діалогічною моделлю, тому що інші адресати не беруть участі в обговоренні, вони перебувають на зв'язку лише з мовцем.

Принципово інша ситуація зі спілкуванням у соціальних мережах: публічний характер спілкування зумовлений розширеним колом адресатів (іноді необмеженим), які не лише пасивно сприймають повідомлення, а й реагують на нього (графічні позначки з маркуванням емоційного стану і ставлення адресатів) і коментують, подаючи стислі або розгорнуті висловлення щодо

вихідного повідомлення. Крім того, кожен учасник віртуального спілкування, пересічний мовець є «активним учасником комунікації і створювачем контенту (щоденників, статей, збірників посилань, файлообмінників тощо). Автор об'єднується з адресатом, перетворюючись і на створювача, і на отримувача контенту» [7, с. 179]. Важливою рисою віртуального спілкування в соцмережах є можливість усіх учасників взаємодії бачити, читати дописи та коментарі одне одного і відповідати на них. У такий спосіб спілкування стає полілогічним без обмеження кола учасників, які можуть як приєднатися до розмови в будь-який момент, так і вийти з неї за власним бажанням. Цьому сприяє і певний ступінь анонімності комунікації у віртуальному просторі, тому що кожен дописувач може зареєструватися під вигаданим іменем або навіть мати не одну сторінку в соцмережі. Проте публічні особи, зокрема політики, громадські діячі, виступають із дописами від власного імені, коментуючи важливі для них події і роблячи заяви з важливих питань. Навіть офіційні особи, відповідальні за ситуацію в країні, використовують соцмережі як найоперативніший тип повідомлення інформації. Така інформація, представлена на офіційних сторінках публічних осіб, сприймається як офіційні заяви (пор. дописи в соцмережі Twitter американського президента Д. Трампа). В Україні спостерігаємо таку ситуацію в соцмережі Facebook, де публічні особи повідомляють оперативну інформацію, роблять заяви, реагують на актуальні події тощо. Отже, дослідження Інтернет-дискурсу як інституційного типу комунікативної взаємодії, зокрема дискурсу соцмереж, також потребує визначення жанрів, серед яких у центрі нашої уваги перебуває допис. Н. Ахренова наголошує на необхідності виокремлення дигітального жанру в інтернет-комунікації як лінгвофілософської категорії та потрактуванні його як модифікованого мовленнєвого жанру» [2, с. 167]. О.І. Горощко і Т.Л. Полякова визначають поняття інтернет-жанру як стало-го типу тексту, «призначення якого визначає його форму і який обслуговує типову ситуацію комунікації в Інтернет» [4, с. 120] і пропонують розмежовувати гіпержанри, субжанри і власне інтернет-жанри. У межах гіпержанру соцмережі виокремлено і жанр «пост», або «авторська замітка» [6, с. 107], який, на нашу думку, корелює та співвідноситься з поняттям допису.

Ми вважаємо допис монологічним жанром мережевого Інтернет-дискурсу, що репрезентує особистісну позицію автора, містить аргументацію на користь цієї по-

зиції і переконує читачів у її правоті. За стилістичними характеристиками допис тяжіє до публіцистичності, проте є синкретичним жанром і поєднує ознаки різних стилів – художнього, офіційно-ділового й розмовно-побутового. У дописі посилено аргументативний і сугестивний компоненти, оскільки його основне призначення – сформулювати авторську позицію і переконати читачів у правильності позиції мовця. Здебільшого допис нагадує замітку та заяву для ЗМІ, оскільки містить аргументацію позиції суб'єкта мовлення і є його реакцією на кризовий стан або певну проблему. Дописи в соцмережах мають різні комунікативні настанови і різне функційне призначення, що дає підстави для їх типологізації. Пропонуємо визначати такі різновиди дописів з оперттям на лінгвопрагматичні критерії: дописи-повідомлення, дописи-пояснення, дописи-звіти, дописи-прохання, дописи-емоції, дописи-вітання.

Дописи-повідомлення виконують основну функцію передачі інформації, зокрема повідомлення нової та оперативної інформації, напр.: *Як член депутатської слідчої комісії, стверджую: Порошенко не лише не покарав головних винуватців Іловайської трагедії – Гелетєя і Муженка, а й вигородив і взяв під захист* (В. Яворівський, 30 серпня 2018 р.). Дописи-повідомлення виконують інформаційну функцію, але, на противагу журналістським матеріалам, вони не позбавлені суб'єктивності, оскільки автор висловлює свою думку щодо переданого повідомлення. Серед дописів-повідомлень потрібно виокремити анонси – повідомлення про майбутні події переважно культурно-мистецького характеру із запрошенням до участі або відвідування, напр.: *І ось рівно за два тижні ми знову будемо у вас, дорогі брати і сестри у Відні. В нормальному клубі з нормальним звуком. Тому приходьте й приводьте друзів. Шкода буде, якщо ми прийдемо, а ви – ні* (С. Жадан, 13 вересня 2018 р.) і звіти, що містять перелік фактів і подій, що є наслідками публічної діяльності автора та відповідають раніше висловленим обіцянкам або планам, напр.: *На зустрічі з Послом США з особливих доручень з питань міжнародної релігійної свободи Семюелем Браунбеком говорили про численні свідчення жахливих порушень прав і свобод людини, зокрема релігійної свободи, на окупованих Росією українських територіях. Також наголосили на необхідності жорсткої відповіді на системні переслідування в окупованому Донбасі та Криму українських віруючих Української Православної Церкви Київського Патріархату, Української Греко-Католицької Церкви,*

представників інших віросповідань (П. Порошенко, 11 вересня 2018 р.). Дописи-повідомлення є як оригінальними текстами, так і перепостами інформації, поданої іншими користувачами мережі. Крім того, вони мають найнижчий ступінь діалогічності, тому що не передбачають масштабного обговорення і жвавої реакції читачів.

Дописи-пояснення мають на меті висловлення й аргументацію позиції автора щодо певного питання, напр.: *Олег Сенцов помирає в льодяному Сибіру, знайомому нам хіба з якихось страшних книжок про НКВД й апокаліпсис... Помирає не тому, що хоче вийти – а за всіх, кому хоче відкрити камери, заплативши собою. В цей час молоді й гарні й «засвободуслова» ведучі з дохренища «засвободуслова» каналу з діловитістю патологоанатомів розпитують чомусь роботодавця іншого так само дохренища «засвободуслова каналу», а що би він переказав з московської шпаргалки глядачеві і їм, таким вотчдогам демократії у красивій студії з кондиціонером. <...> Мені просто цікаво – хто вони, ці, що називають себе медійниками? Вони живі хоча би? Хочеться прийти вщипнуть – чи воно хоч запищить?* (О. Герасим'юк, 09 червня 2018 р.). Цей жанр є виявом не лише Інтернет-дискурсу, а й аргументативного дискурсу, оскільки містить міркування автора стосовно певної проблеми.

Дописи-прохання є зверненням до читачів з метою спонукання до певних дій, переважно це прохання про допомогу, напр.: *Я звертаюся до Андрія Івановича Садового і партії «Самопоміч». <...> Закликаю Андрія Садового і партію «Самопоміч» об'єднатися з нами на платформі «Народної довіри». Прийміть мудре і єдино вірне рішення. Тоді за нами підуть мільйони – і тоді ніякий олігархат нас з вами не зупинить!* (А. Гриценко, 12 вересня 2018 р.). Дописи цієї жанрової групи містять переважно прохання про допомогу, заклики до спільних дій. Мовець у такий спосіб заохочує адресата до дій у реальності, часто вдаючись до рекламних прийомів або матеріальних заохочень. Дописи-прохання мають продовжувальний характер і в разі виконання адресатом потрібних дій віддзеркалені у дописах-подяках, напр.: *Дякую всім за неймовірну підтримку! 2018 – премія Інґеборґ Бахманн. Я ніколи не забуду цей божевільний день. Новий етап. Нова я* (Таня Малярчук, 08 липня 2018 р.).

Дописи-емоції є вербалізацією реакції автора на певну подію, вони передають його внутрішній емоційний стан, напр.: *Ішла серед людей і зловила себе на дум-*

ці, що все у нас буде добре. Прийшла абсолютна впевненість: у нас є майбутнє. Таке враження, ніби ми нарешті з манівців вийшли на широку дорогу, ніби з темного тунелю на світ божий. Неймовірні відчуття! Нас багато. Ми вміємо єднатися. Ми думаємо в одному напрямку. Україні бути! Боженька добрий, він нам допоможе. І ми теж не спасуємо (Л. Ніцой, 28 липня 2018 р.). Дописи цієї групи здебільшого містять реакцію автора на певну подію, але не повідомляють факти чи передають коментарі, а є вираженням внутрішнього стану мовця, що виник під впливом відповідних подій.

Дописи-вітання мають ритуальний характер і зумовлені урочистою подією: вони містять привітання з державними, релігійними або особистісними святами чи пам'ятними датами, напр.: *Із святом, українці! З Днем відновлення незалежності – через 70 років після того, як ми її були втратили. І дай Боже тепер уже не втратити – більше ніколи...* (О. Забужко, 24 серпня 2018 р.). Мовець демонструє повагу до відповідної людини або долучається до урочистостей і визнає знаковість відповідної святкової події для себе особисто. Константою є лише вказівка на святкову подію або урочистість, а власне вітання як ритуальний елемент може бути відсутнім, напр.: *Наша Незалежність – це Перемога над тими, хто бажає вбити наше «тіло», тобто нашу Українську Державу. Наша Незалежність – це Перемога над тими, хто хоче вбити нашу Душу, тобто віру, мову, традиції та звичаї. Наша Незалежність – це Перемога над самими собою. Перемога над нашою заздрістю, взаємним побоюванням, злістю... Ми – Українці! Це наша, Богом дана земля. Перемога буде за нами! Слава Україні!* (Д. Ярош, 24 серпня 2018 р.). У дописах автор характеризує свято, вказує значущість події для себе, а також інтегрує навколо себе тих читачів, які також відзначають свято. Ритуальні привітання не завжди є святковими, вони містять і згадки про річні сумних подій.

Соцмережі як гіпержанр становлять розгалужену систему мовленнєвих жанрів, серед яких особливе місце належить дописам. Визначальними характеристиками дописів є: суб'єктивність, аргументованість, сугестивність, стильова синкретичність із домінуванням публіцистичності. Дописи поділяються в межах жанру на повідомлення, пояснення, прохання, емоції і вітання. Цей перелік може бути розширений, а також потрібно окремо проаналізувати дописи гібридного типу, що мають ознаки кількох жанрів одночасно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асмус Н.Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Челябинск, 2005. 266 с.
2. Ахренова Н.А. Основные способы классификации жанров Интернет-дискурса. Вестник Челябинского государственного педагогического института. 2009. № 9. С. 166–174.
3. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров. Литературно-критические статьи. М.: Художественная литература, 1986. С. 428–472.
4. Горошко Е.И., Полякова Т.Л. К построению типологии жанров социальных медий. Жанры речи. 2015. № 2 (12). С. 119–127.
5. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта. Дивослово. 2016. № 3. С. 35–39.
6. Ульянова М.А. Классификация жанров Интернет дискурса. Lingua mobilis. 2014. № 3 (49). С. 102–110.
7. Юрина И.А., Бородулина Н.Ю., Макеева М.Н. Исследование социальных сетей в контексте лингвистики новых медиа. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2017. № 11 (77). Ч. 2. С. 178–181.